

HARRAN

AYLIK
SANAT KÜLTÜR VE FOLKLOR DİRGİS

31

BÜSAYİDA

H A R R A N

Aylık Kültür, Sanat ve Folklor
Dergisi

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

S.Ahmet OYMAK

Yayın Yönetmeni

Ahmet KAYA

İstanbul Temsilcisi

Yahya KAPLAMA

TLF : 559 97 17

AĞUSTOS - 1989

- ★ Fiyatı : 1.000 TL. (KDV dahil)
- ★ Yıllık Abone : 10.000 TL.
- ★ Dergimizin adı anılarak iktibas yapılabılır.
- ★ Gönderilen yazılar yayınlanın, yayınlanmasının iade edilmez.
- ★ Reklamlar pazarlığa tabidir.
- ★ Yazışma Adresi :
P.K.44 63100 ŞANLIURFA
- ★ İdare Merkezi :
Hazar Pasajı Kat : 2 ŞANLIURFA
- ★ Abone bedelleriniz için :
Ziraat Bankası Şanlıurfa Şub.
Hesap No : 300 /38005
- ★ Dizgi ve Baskı :
ÖZDAL Basım Yayımlar Tic. Ltd.Şti.
İpekyol No : 47 P.K.135
TLF : 329 34 - 329 35 ŞANLIURFA

URFA AĞZI DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

Adil SARAÇ

ALİM VE ŞAIRLER

Yusuf DEMİRKOL

GAP'A SAHİP BULUNDU

URFA KURTULUŞUNDAN BİR BELGE

Müslüm AKALIN

VAKİYELERDE GÖĞEN MİMARİ ESERLER

Cihat KÜRKÇÜOĞLU

ALİ SAİP BEY KAHRAMAN MI

VATAN HAİNİ MI

Ahmet C.ÇAMURDAN

BİR SÖYLEMİN PARÇA PARÇA YÜZLERİ

Hüseyin BAYKUŞ

YIKILAN İKİ ESERİN ARDINDAN

Mahmut KARAKAŞ

KARGAŞA

Seyyid A. KAYA

AHMET VE K EFENDİ

Cihat KÜRKÇÜOĞLU

BERİTAN AŞİRETİ

Nüzhet ERMAN

Hz. İBRAHİM VE URFA

Mehmet OYMAK

KELAYNAKLAR

Kadri ÇETİNER

TUHFET'ÜL HAREMEYN

Adil SARAÇ

ŞANLIURFA EVLERİ

C.A.KÜRKÇÜOĞLU

T.B.M.M. ALBÜMÜNDEN

DR. REFET

Hasan 1872 Həzərgrət
Bulgaristan

Askeri Doktor. Evli 2 çocuk. İstanbul Darulfunun Müderrisi.
Arapça, Fr. Cebelibereket Valisi Urfa : II, Yozgat : IV, Tekirdağ :
(Mutasarrıf). Urfa : II, III, IV, V, VI. İstanbul : VII. Elçi.
18.2.1932 de ölmüştür.

YAHYA KEMAL BEYATLI

Ibrahim Naci 1884 Üsküp

Orta ve Pariste Uİlumu Siyasiye.
Arapça, Fr. Cebelibereket Valisi Urfa : II, Yozgat : IV, Tekirdağ :
(Mutasarrıf). Urfa : II, III, IV, V, VI. İstanbul : VII. Elçi.
1.11.1958 de ölmüştür.

KÄZİM BERKER

Mehmet Şakir 1887 İstanbul

İstanbul ve Paris Hukuk Fakültesi. Fr. Alm. Temviz Mahkemesi Ticaret Dairesi Reisi. Urfa :
VII. 19.7.1971'de ölmüştür.

HALİL FAHRI (GÜRMEN)

Osman Hulusi PŞ. 1894

Siverek

Hukuk, Çiftçi, Ziraat ve Ticaret.
Siverek : II.

SUUT KEMAL YETKIN

Saffet 1903 Urfa

Romnes Üniversitesi Edebiyat
Fakültesi. Fr. Eğitim. Edebiyat,
Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi
Estetik ve Sanat Tarihi Prof.
Urfa : VII, VIII.

OSMAN AGAN

Ahmet 1905 Urfa

Orta, Tarım, Çiftçi, CHP. Urfa
Idare Kurulu Başkanı. Ticaret ve
Ziraat. Urfa : VIII, XI, I.
14977

URFA AÇZI DEYİMLER SÖZLÜĞÜ

Adil SARAÇ

GAVUR GÜVEĞİSİ KİMİN BEZENMİŞ : Giyinip kuşanarak çarşıya çıkmaya hazırlananlar için kullanılır.

GAGAVUR PARASINDAN BEŞ KURIŞ ETMEZ : Değersiz mal ve insanlar için kullanılır.

GAVUR HERCİ : Kâfir eziyetine layık anlamında kullanılır.

GECE KABARI : Bir çeşit mikrobič yara için kullanılır.

GECE KUŞI,GÜNDÜZ LEŞİ : Gece değil gündüz uyuyanlar için kullanılır.

GEÇER AMMA,DELER GEÇER : Sıkıntılı günlerin geçse de iz bırakarak gececeğini anlatmak için kullanılır.

GEÇİ KİMİN PÖÇİĞİMİZ AÇIHTA : Her şeyimiz meydanda yaptığımız hiç gizli kalmaz anlamında kullanılır.

GEÇENİN KUYRIGI KİMİN,NE UZANIR, NE KISSALIR : İflas olmayan bir dert veya insan için kullanılır.

GEÇİ OLSADI YÜK KIĞ KİĞLARDI : Bu kadar zamanda bu işi nasıl bitirmedin anlamında kullanılır.

GELDİ GiŞİ,GETTİ TEŞİ : Kızın bütün telaşı, çalışkanlığı evleninceye kadarmış anlamında kullanılır.

GELEN AĞAM,GİDEN PAŞAM : Ben herkese itibar ederim anlamında kullanılır.

GELEN AĞLAR GİDEN AĞLAR : Gelirken üzüntüden, giderken ayrılık açısından ağlar anlamında kullanılır.

GELİN GELİN GETİRİN, GEÇİN GEÇİN OTIRİN,NE YİYİN NE GÖTİRİN : Mahalle mektebi çocukları için tekerleme

GELİN DİLİ YOH, KAYNANANIN İMANI YOH : Zavallı birinin acımasız çektiği sıkıntıyı anlatmak için kullanılır.

GELMAĞ ELİYZDE GETMAĞ ELİYZDE DEĞİL : Misafirini bırakmak istemeyen ev sahibi tarafında kullanılır.

GEMİK TORBASI : Cılız kişiler için kullanılır.

GENDİ BAŞINI BAĞLADI TOYDA GELİN BAŞI KALDI : Kendi işini becermiş gibi, simdi de başkalarına yardım etmeye kalkıyor anlamında kullanılır.

GENDİ GENDİNE GELİN GÜVEĞİ OLİY : Kendi başına hayal kuruyor anlamında kullanılır.

GENDİ GENDİNE HÜLYA PİLAV BİŞİRİY : Kendi başına hayal kuruyor anlamında

kullanılır.

GENDİ GENDİNİ DEV EYNESİNDE GÖRİY : Kibirli kişiler için kullanılır.

GENDİ GÖZZEL OLACAĞINA HUYI GÖZZEL OLSUN : Huy güzelliğinin önemini vurgulamak için kullanılır.

GET BABAYI ŞAM'DA GÖR : Şimdi anladın mı, ağızının payını aldın mı anlamında kullanılır.

GET GÖRDİĞİY KİMİN NEKLET : Şimdi anladın mı, ağızının payını aldın mı anlamında kullanılır.

GETTİGİY ENTEP, YİDİĞİY BEKMEZ : Fazla böbürlenmek için ne yaptıñ ki anlamında kullanılır.

GETTİGİY YOLDAN GELİYEM : Senin ne yaptığını, ne düşündüğünü iyi bilirim anlamında kullanılır.

GİREN ÇİHAN ELİYZDE : Bu işte yetki sizin anlamında kullanılır.

GIŞİ KIZI : Kahır çeken, fakat sizlanmayan ev kadınları için kullanılır.

GIŞİ OĞLI : Kayır çeken, fakat sizlanmayan erkekler için kullanılır.

GÖBEGİNDEN İ – : Unulmadık şekilde iyi veya cömert davranışmak anlamında kullanılır.

GÖBEGİNİ Mİ KESMİŞSEN ? : Yaşını nerden biliyorsun anlamında kullanılır.

GÖGDEN BAŞIYA Bİ DAŞ DÜSSE, SENDENDİR DERSEN : Kötü diye bir beni tanır-sın anlamında kullanılır.

GÖGDEN ZEMBİLNEN Mİ GELDİY?: Ayrıcalık için ne özelliğin var anlamında kullanılır.

GÖGDEN ZENBİLNEN Mİ ENMİŞSEN ?: Ayrıcalık için ne özelliğin var anlamında kullanılır.

G..... ALTI ET – : Gizlemek, bir olayı veya eşyayı ortadan kaldırırmak anlamında kullanılır.

G..... ALTINA GET – : Harcanmak, boşuna yorulmak anlamında kullanılır.

G..... E BARMAĞ OYNA – : Laubali hareket etmek anlamında kullanılır.

G..... İNE BAHA BAHA GET – : Gözü arkada kalmak anlamında kullanılır.

G..... İNİ YIRT – : Sinirlenerek bağırmak anlamında kullanılır.

G..... İNİ YIRTIP BAŞINA GEÇİR – : Sinirlenerek bağıriþ çağırmak anlamında kullanılır.

SANLIURFA ALİMLER VE ŞAİRLERDEN BAZILARI

Yusuf DEMİRKOL

1- <i>Serefettin Yahya Efendi</i>	38- <i>Şair Abdi</i>
2- <i>Urfali Hayyat Tahir Efendi</i>	39- <i>Melek Mahmut</i>
3- <i>Abdullah Çelebi</i>	40- <i>Hacı Ali Efendi</i>
4- <i>Abdülkadir Kemalettin Efendi</i>	41- <i>Ahmet Tevfik</i>
5- <i>Şeyh Saffet</i>	42- <i>Mehmet Fatih</i>
6- <i>Şeyh Muhammed Selim Hartavi</i>	43- <i>Kiirkü Zadelerden Mehmet Kemzi</i>
7- <i>Prof.Dr.Abdulkadir Karahan</i>	44- <i>Abdurrahman Remzi</i>
8- <i>Kemal Edip Kürkçioğlu</i>	45- <i>Melumet Nuri</i>
9- <i>Prof.Suud Kemal Yetkin</i>	46- <i>Furuği</i>
10- <i>Şair Nabi</i>	47- <i>Hulusi</i>
11- <i>Mehmet Zahir Efendi</i>	48- <i>Şevki</i>
12- <i>Ömer Nüzhet Efendi</i>	49- <i>Mehmet Şükri (Nacarzadelerden)</i>
13- <i>Nadi Ruhavi</i>	50- <i>Hattat Mehmet Lütfi</i>
14- <i>Mehmet Fehmi Efendi</i>	51- <i>Bikeszade Hulisi</i>
15- <i>Ömer Ferdi</i>	52- <i>Mehmet Hilmi</i>
16- <i>Mustafa Efendi</i>	53- <i>Abdülgani Nüzhet Özbay</i>
17- <i>Mehmet Sabri Efendi</i>	54- <i>Halil Hami</i>
18- <i>Arabi Katibi zadelerden</i>	55- <i>Abdullah Edip</i>
19- <i>Mehmet Ratip Efendi</i>	56- <i>Kiratoğlu Mehmet Emin</i>
20- <i>Ziyai</i>	57- <i>Şair Adni</i>
21- <i>Müslüm Faiz</i>	58- <i>Ziyai</i>
22- <i>Besir İsmet</i>	59- <i>Sâki</i>
23- <i>Hafız, Kâtib Zülfikâr Mihri</i>	60- <i>Muhammed Zahir</i>
24- <i>Ahmet Hikmet</i>	61- <i>Yekta (Muhammed Salih)</i>
25- <i>Ahmet Fehmi</i>	62- <i>Vefik Ahmet</i>
26- <i>Hüsam Rühavi</i>	63- <i>Vecdi</i>
27- <i>Kurrazade Mevlana Halid Efendi</i>	64- <i>Tevfik (Mustafa)</i>
28- <i>Ahmet Berki</i>	65- <i>Şükri Muhammed</i>
29- <i>Hafız Mustafa Raşid</i>	66- <i>Şevket (Muhammed)</i>
30- <i>Marufi Efendi</i>	67- <i>Abbas Vasık</i>
31- <i>Şeyh Halid</i>	68- <i>Sani (Şeyh Ramazan)</i>
32- <i>Abdurrahman Muhibbi</i>	69- <i>Selin (Şeyh Muhammed)</i>
33- <i>Müslüm Siddik</i>	70- <i>Sani (Hafız Muhammed Salih)</i>
34- <i>Şair Hilmi (Camsız Bakır)</i>	71- <i>Sami (Muhammed)</i>
35- <i>Mollazadelerden Bekir Efendi</i>	72- <i>Sabri (Muhammed)</i>
36- <i>Gazi ve Şehid Mehmet Efendi</i>	73- <i>Osman Remzi Kürkçioğlu</i>
37- <i>Mehmet Şevket</i>	74- <i>Râşid</i>

- 75-Abdurrahman Muhubi
 76-Mahvi (Muhammed Muhiddin)
 77-Lütfi (Muhammed)
 78-Lâatif
 79-Lami Mustafa
 80-Lami Ahmet
 81-Kâtip (Muhammed)
 82-Kâmi Bekir
 83-İsmet (Beşir)
 84-Hulusi Kılıçaslan
 85-Hilmi (Muhammed)
 86- Hilmi (Bakır)
 87-Hifzi (Muhammed)
 88-Hatuyi(Hafız)
 89-Hamî (Halîl)
 90-Halid(Mevlana)
 91-Halis (Abdurrahman)
 92-Hafız
 93-Nadi Durrak
 94-Fenai (Dervîş)
 95-Fatih (Muhammed)
 96-Fani
 97-Faiz (Müslüm)
 98-Abdullah Edip
 99-Durak
 100-Ahmet Berki
 101-Bedri Alpay
 102-Azmi Ahmet
 103-Atf
 104-Alim (Mustafa)
 105-Admi (Muhammed)
 106-Ahmet Mürsidi Ruhavi
 107-Berai(Urfali)
 108-Ömer bin Muhammed Ruhavi
 109-Prof.Dr.Celal Sarâç
 110-M.Akif İnan
 111-M.Atilla Maras
 112-Abdülkadir Bahir Ayata
 113-Abdülkadir Diriöz (Lazip)
 114-Ağca Kemalzade Rıfat
 115-Asker zade Kasım Efendi (Zehni)
 116-Baba Kani
 117-Edip Ural
 118-Faik
 119-Hacı Mehmet Hubi
 120-Hacı Sakip Efendi
 121-Mehmet Emin Deniz
 122-Hamdi(Ahmedî)
 123-Şeyh Muhammed Hartavi Selim Efendi
 124-Hacı Şerif-Sadi
 125-Hacı Yusufzade Müslüm (vehimi)
 126-İbrahim Hakkı Bilgini
 127-Hayati
 128-Hasan Kaşif Baba
 Hasip Erol
 129-Mirkelamzade Ahmet Efendi
 130-Müftü Mükerrem Efendi
 131-Namık Ekrem
 132-Necip Mirkelamoğlu
 133-Razi
 134-Vakîf Efendi
 135-Salih Hayati Efendi
 136-Sipahi
 137-Şeyh Celal Tahaoğlu
 138-Şeyh Rıza
 139-Verdi Kankılıç
 140-Zaif (Şeyh Müslüm)
 141-Şair Zihni
 142-Abdurrahman Rahmi
 143-Nuri (Natîk)
 144-Natîk
 NOT : Birecik Şairleri,Araştırmacı - Yazar Cahit GÜZELBEY'in eserin'den alınmıştır.

GAP'a SAHİP BULUNDU

GAP'ı gaptırmam, "GAP" benim eserim," GAP" projesi benim zamanımda hazırlandı. "GAP" 'a parayı ben buldum " tartışmaları, Güneydoğu Anadolu'da bölgenin ekonomik yapısında iklimine kadar bir çok özelliğini değiştirecek kısa adı GAP olan Güney Doğu Anadolu projesine sahiplik " mührünü" vurmak için yarısan politikacıların günlük konuşması haline geliyordu. Uzun süre GAP'ı DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel'e gaptırmamaya uğraşan Başkan Turgut Özal GAP gezisi sırasında GAP'ın gerçek sahibini açıklıyordu. Başkan Özal'a göre GAP'ın "babası" Şanlıurfa eski Belediye Başkanı Cemil Hacıkamiloğlu'ydı.

DP döneminde Urfa Belediye Başkanlığı yapan Hacıkamiloğlu, Kurtuluş Savaşı sırasında Şanlıurfa'da halkı Fransız işgalcilerine karşı örgütleyen babası Mustafa Hacıkamiloğlu'nun hayatını anlatığı "Şanlıurfa'nın Kurtuluşu" adlı kitabında belediye başkanlığı sırasında Harran ovasının Fırat ve Dicle nehirlerinden alınacak suyla sulanması için yaptığı girişimleri de anlattı.

İNÖNÜ'DEN OLMAZ Hacıkamiloğlu, bu düşüncesini ilk kez, Ticaret Odası üyesi iken dönemin Şanlıurfa valisine aştığını ve Vali'nin Harran ovasının sulanması için Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yazı yazdığını öne sürdürdü. İnönü'nün bu önerisi "Fırat nehri Harran ovasının seviyesinden 200 metre aşağıda "diyerek geri çevirdiğini kitabında belirten Hacıkamiloğlu, bu görüşünü Urfa'ya bütün gelen bakanlara anlattığını bildiriyordu.

Anılarından DP döneminde, bakanların, Genel Müdürlerin makamlarına çat kapı giren hatta Urfa'nın sorunlarını Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a "İkili görüşmeler" aktarabilen bir kişilige sahip olduğu anlaşılan Hacıkamiloğlu, GAP projesinin geç başlamasına biraz da "Urfalıların birlikte hareket etmemeye" alışkanlığına bağlıyordu.

50'Lİ YILLAR 1950'li yıllarda. Dönemin Ziraat Bakanı Urfa'ya gelir. Eşrafi sıraya dizer ve sorar: "Nedir istedikleriniz ? " Hacıkamiloğlu, ilk sıradadır. Harran ovasının Fırat nehrinden sulanmasını ister. "Başka birsey istemiyoruz" der. Urfalı ou, durur mu ? Diğerleri de hep bir ağızdan "bez fabrikası, şeker fabrikası" isterler, Hacıkamiloğlu'nun isteğine karşı çıkarak. Bakan Kamiloğlu'u umursamaz, kalabalığa döner, "Şeker fabrikasını kuralım ama şeker pancarınız nerde ? " Oysa hepsi Harran'ın sulanmasına bağlıydı.

Hacıkamiloğlu yılma, 1957 yılında Urfa'ya belediye başkanı olduktan sonra Adana Belediyesi'nden 1 milyon 700 bin liraya satın almaya planladığı dizel elektrik motoru için para aramaktadır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a çıkar. Hacıkamiloğlu'nu Pembe Köşk'de kabul eder, yanına oturur. Hacıkamiloğlu istediğini Bayar'a açar. Para için gitmiştir. "Harran'a su istezi." Celal Bayar, "Aklıma yattı, etüd edelim" yanıtını verir.

O sıralarda DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel, Hacıkamiloğlu'nun deyişiyle "Su işleri umum müdürüdür. Hacıkamiloğlu Süleyman Demirel'e çıkar ve aralarında şu konuşma geçer:

"Harran'ı Dicle ya da Fırat'dan sulayalım, 5 bin yıl önce burayı sulamişlar. Kazilarından su kanalları çıkıyor. Eğer Harran suları 10 milyon kişiye iş imkanı çıkar, 70 milyon kişiyi doyurur. Gel bu şerefi sen kazan." Demirel önerisi yanaşmaz imkanımız yok" der Hacıkamiloğlu inatlaşır, "dere dolu altın akiyor. Ecnebi şirketlerine bir pay verip de yaptırsanız olmaz mı?" diye israr eder. Demirel istekli çıkmaz " deyip kestirir atar. Son söz yine Hacıkamiloğlu'nundur : "Petrol için bu kadar masraf ediyorlar, bu işi haydi haydi yaparlar "

Hacıkamiloğlu, 1986 yılında yayınladığı anılarında Harran ovasının sulanması şeklinde başlayan GAP projesinin Celal Bayar tarafından başlatıldığı söylüyor.

**URFA'NIN KURTULUŞ
TARIHİNDEN BİR BELGE - 6**

Müslüm AKALIN

Sivas'da Hey'eti Temsiliye Riyasetine

C: 10 / 11.12.1335

Hey'eti Temsiliyenin gösterdiği teveccühe arzı şükran ile
selâmeti memleket uğrunda ifna-yi cana her vekit hazır olduğumu arz
eylerim.

5. Fırka ile teşrik-i mesai ediyorum. Nam-i Müsteâr ola-
rak (Hayreddin) imzası istimal edileceği ve verilecek emirlerin, bulun-
duğum Belediye Reisi veya Müdafaayı Hukuk riyaseti vasıtâstyle gön-
derilmesi müsterhamdır.

Urfa'dan alınan haberlere göre Siverek'li Ali Efendi'yi
ihbar eden müddeiumumû Raif, sabık müftü Şeyh Müslüm, Haydar
Ağa ile Hacı Bedi oldukları söylenmektedir. Fransızların Hüseyin Pa-
şa'yı himaye ve siyanetle Şahin Beyzade ile Galip Beyzadeleri ezmek
istedikleri müstahberdir.

Jandarma Umum Kumandanlığı bendenizi İstanbul'a
davet ediyorsa da mağduriyetden bahisle gidemeyeceğimi beyan et-
tim. İstanbul'dan affımla vazifeyi mücahide ile bu havalide kalmaklı-
ğımı Hey'eti Temsiliyenin atışından beklediğim mâruzdur.

14.12.1335 (x)

*Siverek'de Jandarma Tabur
Kumandanı Binbaşı Ali Riza
(Hayreddin)*

(x) Askerî Tarih ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Atatürk Arşivi Dosya :
1336/13-6 Fıhrist 47 - 13

VAKFIYELERDE GEÇEN MİMARİ ESERLER

Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Hacı Abdülfettah bin Şaban vakfına 1038 (M.1628) tarihli vakfiyede, Rızvan Ahmet Paşa Vakfı'na ait H.1153 (M.1740) tarihli vakfiyede ve H.1238 (M.1822) tarihli diğer bir vakfiyede Eskici Pazarı yakınında olduğu belirtilen " Hoca Ahmet Camii " nin ve Abdülkadir Çelebi bin Süleyman Vakfı'na ait H.1153 (M.1740) tarihli vakfiyede geçen " Gelen Mescidi " nin yerini tesbit etmemiz mümkün olamamıştır.

Ayrıca ,Arabi Camiini inşa ettiren Hacı İbrahim Oğlu Arabi Muhammed Fazlı Efendi tarafından bu cami için hazırlanan H.1157 (M.1744) tarihli vakfiyede kendisinin Urfa'da " Ali Han Bey " camiini tamir ettirerek yanına bir de kütüphane yaptırdığı belirtilmektedir. Adına başka bir kaynakta rastlamadığımız bu caminin nerede olduğunu dair, vakfiyede bilgi verilmemiştir.

Şair ve mutasavvuf Sakıp Efendi tarafından, H.1297 (M.1862) yılında inşa ettirilen Akarbaşı mevkiiindeki medrese, tekke, kütüphane, sibyan mektebi gibi yapılarından oluşsa külliye içerisinde bir de caminin bulunduğu H.1286 (M.1869) tarihli Sakıp Efendi Vakfiyesinden anlaşılmaktadır. Cami dahil bu külliyenin tamamı günümüzden 40-50 yıl kadar önce yıkılmıştır.

"Hz. Abdurrahman bin Avf Tekkesi " adında Urfa'da bir tekkenin mevcut olduğu ve su kuyusunun ipi için senede 1 dinar ayrılmاسının istendiği Şah Hüseyin Vakfı'na ait 1113 (1701) tarihli vakfiyeden anlaşılmaktadır.

1903 tarihli Maarif Salnamesinde Urfa'da Rızvaniye, Rahimiye, sakibebe, İbrahi-

miye , İhlasiye, Rızaiye ve Süleymaniye adalarındaki medreselerden bahsedilmektedir. Bunlardan Rahimiye Medresesinin Tahtamor (Toktemur) Camii yakınında olduğunu H.1130 (M.1718) tarihli El Hac Ali İbni Mehmet vakfiyesinden, Rızaiye Medresesinin de Ümmü Gülsüm Hatun tarafından Kutbeddin Camiine bağlı olarak yaptırıldığını 1193 (1779) tarihli Ümmü Gülsün Hatun Vakfiyesinden öğrenmektedirz.

Ayrıca yerleri belirtilmemekle beraber, İbrahimîye Medresesini yaptıran Eş Şeyh El Hac İbrahim Efendi İbni Kasım Efendi'nin 1139 (1726) tarihli vakfiyesinden " Sultan Burhan Medresesi "nin, 1169 (1756) tarihli El Hac haydar Ağa İbni Mehmet Ağa vakfiyesinden " Hamis Efendi Medresesi "nin Urfa'da mevcut olduğunu anlamaktayız.

19.yüzyıl şair ve mutasavvularından Sakıp Efendinin Akarbaşı semtinde inşa ettirdiğini külliyesinde belirtilmektedir. vakfiye ile aynı tarihte inşa edilen külliyenin içerisinde yer alan bu medresenin Şair Sabır tarafından yazılan kitabesinin ilk betiği söyledir:

"Hanedan-ı Urfa'dan sakıp Efendi Hayırhah
Eyledi Allah için bünyâd bir nr̄ medrese"

Birecikli şair Sakıp Efendi'nin Akarbaşı mevkiinde inşa ettirdiği büyük külliye içerisinde fakir çocukları yatılı olarak okutmak üzere bir de Sibyan mektebi yaptırdığını 1286 (1869) tarihli vakfiyesinden anlamaktayız.

Vakfiyelerde Geçen Şanlıurfa Hamamları :

BEY KAPISI HAMAMI

Trabluasan şehrindeki Dergah-ı Ali'nin başkapıcısı Darendeli Mehmet Ağa vakfına ait 1164 (1751) tarihli vakfiyede, bu hamamın Darendeli Mehmet Ağa'yı ait olduğu ve "İbnîl maktûl Hamamî" amacıyla meşhur olduğu belirtilerek sınırları şu cümlelerle anlatılmaktadır. "Urfâ şehrinde Beyzade mahallesinde kâin, kiblesi Müşerref mescidi, şarkı mezhûr şehir kal'asının bedeni(duvar), şimalı mezhûr mahallenin evleri, garbi tarikâni (yol) ile mahdut, soyunacak mahali ve halvetleri ve havuzları ve haricinde bir ikmini (küllâhâni) ve İbnîl Maktûl Hamamî nam ile meşhur mamur hamamın tamamı ... "Bu tarifte, söz konusu hamamın Bey kapısı mahallesindeki Kara Musa Camiinin kuzeyinde ve surların bâsında olduğu, Kara Musa Camiinin o zamanlar Müşerref Mescidi, Bey Kapısı Mahallesinin de Beyzade Mahallesi adlarıyla anıldığı anlaşılmaktadır.

MENCEK HAMAMI

Emir Mencek İbni Abdullah vakfına ait 775 (1373) tarihli vakfiyede bu hamamdan şu şekilde bahsedilmektedir. "... Mezhûr hamam bazı merasik ve menâfi ve hukuki ihtiya etmekte olup onlar da kapu, geçit, bağlantılar ve hamam kapısındaki muhâtevidir. Ve bir dehlizden girilip kantaralar ve peykeler ve ayak yolunu (tuvalet) müstemildir. İkinci kapusundan soyunma yerine ve mahzenlere, peykelere, kantaralar ve akidler ve havuz bulunan yerlere girilir. Yerleri döşeli olup, sofaları ve kubbeyi havadır. Üçüncü kapusundan dehlize ve ukude ve ayak yoluna ve kubbeli peykeleme girilir. Dördüncü kapısından evvelki hamama girilir. Bunun da dört sofası ve 4

geçidi vardır. Yerleri döşeli ve tuğlah büyük bir kubbesi vardır. Beşinci kapusundan hamamın içine girilir. Bunun dahi dört sofasi ve dört kemeri ve döşenmiş yeri ve havuzu ve şadırvanı ve dört mahzeni ve tuğlah büyük kubbesi vardır. Mahzenlerin bir bağlantı ve bakırdan kazanı ve ocağı ve külhâni vardır. Bir kapı içinde geniş bir aylusu ve bu aylunun kible tarafından bir kapusu vardır.....

Vakfiyede geçen bu tariften, Mencek Hamamının kadınlar ve erkekler kısmı bitişik durumda olan "Çifte hamamlar" tarzında inşa edilmiş büyük bir hamam olduğu anlaşılmaktadır.

KARABURÇ HAMAMI

Abbasîye vakfına ait 1108 (1696) tarihli vakfiyede Bab-ül Harran (Harran Kapısı) mahallesinde bulunduğu belirtilen Karaburç Hamamının "beş bab hücre ve taşra kümbe ve külhâni" olduğundan söz edilen bu hamamın yeri teşbit edilmemiştir.

DENEKOVAN (DANAKVAN) HAMAMI

Rizaiye Ahmet Paşa vakfına ait 1153 (1740) tarihli vakfiyede "Denekovan" adıyla geçen bu hamamın kunduracı pazarındaki eski halin yerinde bulunduğu ve kirk yıl öncesine kadar ayakta olduğu bilinmektedir.

HALİL-ÜR RAHMAN HAMAMI

Rizaiye vakfına ait 1193 (1779) tarihli vakfiyede geçen bu hamam, Balıkligöl'den büyük yola çıkan yoluñ sağ köşesinde yer almaktaydı. Eski foğtağraflarından tanıdığımız bu hamam 1945 yılında yıktırılmıştır.

AYAKLI HAMAM

Asfalt yol üzerindeki Özen Sinemasının karşısında yer alan ve Anadolu Lisesi yerindeki Eski Saraya bitişik olan bu hamamı eski fotoğraflarından tanımkayız.

Ömer Paşa'nın Kutbeddin Camisi vakfına ait 1194 (1780) tarihli vakfiyesinde "saray kurbinde" bir hamamdan söz ediliyor ki bu Ayaklı hamam olmalıdır.

KULOĞLU'NUN HAMAMI

1134 (1722) tarihli Hacı Nimetullah Bini Asker vakfiyesinde Sarاقlar karşısı civarında bulunduğu belirtilen bu hamamın yeri tesbit olunamamıştır.

Emir Mencek İbni Abdullah vakfına ait 775 (1373) tarihli vakfiyeden adına öğrendiğimiz ancak yerini tesbit edemediğimiz "Sarraf Seyfettin Hanı" Urfa'daki en eski İslami devir han örneklerinden olmalıdır. Ayrıca 1153 (1740) tarihli Rizvan Ahmet Paşa vakfiyesinde "Yusuf Paşa Hanı" ile Bezazistan yakınında "Alaca Han"nın Urfa'da mevcut olduğunu öğrenmekteyiz. Bnlardan Alaca Hanın 1286 (1869) tarihli Elhac Mehmet Emin Sakip Efendi vakfiyesinde Sipahi Pazarı yakınında olduğu belirtilmektedir.

Yazılı Kaynaklarda Geçen Şanlıurfa Hamamları

Şanlıurfa'da Tiuccar Pazarı, Uncu Pazarı Bit Pazarı, İplikçi Pazarı, Sakip Efendi'nin yaptırdığı Terziler Çarşısı ve Kassarlar Çarşısı adlarındaki alış veriş yerlerinin mevcut olduğu çeşitli vakfiyelerdeki kaytlarda anlaşılmaktadır.

ALİ SAİD BEY KAHRAMAN MI,

VATAN HAINİ MI ? – I

Ahmed Cevdet Çamurdan

İşgal mintakasında Fransızlardan ziyade, milli hareketimize mâni olan ve her yere nüfus ederek yerliyi titreten ve her haberî almak kudretinde bulunan, Fransızların itimadını kazanan, Fransızların Kozan Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Ali Saip'i, her tasavvurumuzun icrası karşısında en kuvvetli mâni olarak önumüzde buluyorduk. Evvəlâ bu mâni ortadan kaldırırmak lüzumunu düşündük. Ali Saip, Türk düşmanlığı ile kendisini Ravandız'lı Kurt olarak Fransızlara tanıtmış. Kadırkı kazasında Türk köylülerile ile bazı müsademeler yaparak, Andırını Baltacı tarafından bir müsademe yaralandıktan sonra, Fransa uğrunda kan akıtmış bir kahraman mevkiiine çıkmış, Ermeni çetelerini emrine almış, Çerkez, Kurt halkından Türk aleyleti olanları mil-

lis kıyafetiyle gönüllü toplamış. Türk memurlarından işe yarayanları alıkoydurmış, diğerlerini kovdurmuş. Kurt Mirza adında bir yüzbaşı ile zulmün tarihte görülmemişlerini, Türk köylüsüne tatbik etirmiş olmakla şöhreti o muhiti tuttuğundan, kuvvetli istihbaratı ve katı icraati ile her yeri titretmişti. Feke'li Cezmi vasıtası ile Develi'de, bizim həkâtimizi da öğreniyordu. Ali Saip'in zulümelerinden bir iki numuneçik: Ali Saip'in maiyetindeki Yüzbaşı Kurt Mirza, Türk köylüsüne, hayvana çakılan nalları çakmakla meşhurdur. Bir Ermeni subayı öldüren dört Türk köylüsü tutulmadığı için, bir köyü baştan başa yaktıktan sonra, mäsum köylüden günahsız üç genç (Birisinin ismi Hamza'dır), Kozan Hükümet Konağıının avlusunda, kafalarına

tabanca sıkılmak suretiyle, bizzat Ali Saip tarafından idam edilmişlerdir. Bu tedhiş karşısında, halkın bize bir haber sızdırması onlar için büyük bir tehdike idi. Bir taraftan da birçok istihbarat vasıtalarıyla bizim harekâtımızı takip ve tetkik ettirirken, Ali Saip, mübalâgâlı haberler alıyor ve teennî lüzumunu duyuyordu. Bu mübalâgâlı haberler, Ali Saip'i şaşırtmıştı. Bir zaman geldi ki, bizi iğfâ ederek, oyalyarak kendisini sureti haktan gösterecek, nüfus etmek planını yapmak mecburiyetini hissetti. Daha sonraları bizi ve Fransızları iğfâ ederek, galip ederek galip tarafa haklı görünmek rolünü tuttu daha sonra da, Fransızların talimatıyla, bizim tarafı görünerek, bizi tuzağa düşürmeye niyet etti. En sonra bizimle görüşmeyi ve o suretle yakalamayı kurdu ve zamanla bizim çok kuvvetli olduğumuza inanmaya ve evhamlanmaya başladi.

Ali Saip'in vakit vakit böyle planlar değiştirmesine, evhamlanmasına sebepler çoktu, Cezmi'yi biz elde etmiştık. Cezmi, artık Fransızları tamamen aldatıyordu ve inandırıyordu ve yavaş yavaş Ali Saip'i bizim tarafa imâleye alıştırıyordu. Bu maksatla bizimle görüşmek için, iki tarafa müsait zemin hazırlıyordu. Bu plân, Cezmi'nin işine geliyordu, bu arkadaş, hain değildi. Fransızlardan korkmuştu. Onları oyalamak için, Feke dağlarında kendisini kereste ortaklısı ve av derisi ticareti yapıyormuş gibi göstermek suretiyle, Fransız kumandanını ve madamını elde etmişti. Millî hareket haberleri duyulunca, istinat edecek kuvveti de bulmakta idi. Ali Saip'i de bu tarafa çevirdiği takdirde, Fransızları daha kolay aldatacak ve Millî hareketi karşı vaktinden evvel namzet olduğunu gösterebilecekti. Ali Saip'in ne düşündüğünü takdir etmek mümkün değildir. Ancak, tedhiş politikasına devam ettiği duyuluyordu.

Yukarda sözü geçen dört Türk köylüsünün, yani bir Ermeni subayı pusuya düşürüp öldürülerin aile ve köylerini, hatta civarda bulunanlarını, Ali Saip, tarumar etmiş olduğundan, bu çeteni Ali Saip'ten intikam almak hevesinde olduğunu tahmin etmişlik. Elimizde henüz müsellah bir kuvvet bulunmadığından, Ali Saip'i korkutmak için, bu çeteyi elde etmeyi düşündük. Çete, dört kişi olup Fransızların işgalî altında bir tarafa ayak basamıştı, Develi mintâkasında, Hudut civarındaki köy-

lerde saklanmışlardı. İstanbul Hükümeti bunların tutuklanmasını ve idam edilmek üzere, Fransızlara teslimini, Develi Kazası Kaymakamlığına emretti. Her iki tarafa da yaşamak hakkından mahrum olan bu çetenin elde edilmesi ve iyi idare edilirse faydalı işler görürlmesi mütalâası ile bizzat bunlarla görüştüm. Hükümet adamı olduğumu zannederek çekinmişlerdi, sonra yavaş yavaş işinmeye başlamış ve düşman istilâsı mintâkasında Millî kuvvetlerle beraber çalışmaya ve namusu, uslu olmaya eşkiyalık etmemeye söz vermişlerdir. Esasen eşkiyalık etmiyorlardı. Hudut civarındaki köylüler, bunları, kendilerinin Haçın Ermenileri tarafından her an bekledikleri baskınlarla karşı muhafiz olarak telâkki etmekte ve kendilerine itibar eylemekte idiler. Bu çetenin on beş kadar silahlı vardı. Gizik Duran, reisleri idi. Hepsi 20-25 yaşlarında çocuklardı.

Bunlar, Ali Saip'ten intikam almayı ilk hedef biliyorlar ve ilân ediyorlardı. Biz de, bililtizam böyle duyuyorduk. Hattâ köylü karşısında Ali Saip'i nasıl tutacaklarını sordugum zaman, kabili icra plânları, herkesi inandırıyordu, tabii Ali Saip de duyuyor ve inanarak korkuyordu.

Biz istilâ mintâkasına bu suretle bir tesir yapmaya çalışırken, mâkûs tesirlerle karşılaşıyorduk. Niğde'de 33. Fırka Kumandanı Albay Mümtaz, bize gizli yardımîlarda bulunmakla mükellef iken, bu çete ile münasebetimizi duymuş ve bunları tevkiflerini emretti. Diğer taraftan, Fransızların emirlerini icra ile mükellef İstanbul Hükümeti emrindeki Kayseri Mutasarrıfı da, Develi Kaymakamını tekâdir ederek, çetenin tevkifini emretti. Halbuki hiçbirinde çeteyi tutacak bir kuvvet olmadığı gibi fenâlik etmesine de mânî olacak halde değilidiler. Hudut köylerini kasap satırına teslim ettiler. Köylüler, kendi dirayetleriyle, bu çeteyi muhafiz olarak bulunduruyorlardı. Hükümetin ve Mümtaz Beyin mâkûs tesirlerine karşı, çeteyi ikna etti. Birkacının tevkifine razi oldular. Bu suretle mâkûs tesirlerle filî cevap verilmiş oldu. Fransızlara teslim ettirilmeyeceğini temin etti. Kemal Doğan, Ali Saip ile görüşmeyi muvafik bulmuyordu. Biz muhalefat etmemekle beraber, görüşmek istyorduk. Kemal Doğan, Niğde'ye silah almaya gittiği sırada, müsaadesi hilâfina görüşmüştü.

KARGAŞA

SEYYİD A. KAYA

Bu şehir
kendi sesinin kalabalığında kayboldurdu
geniş sokaklarını daraltan sarışın kediler
ince uzun bacaklılarıyla
açık bir etkilenmenin savaşında esnerlerdi
gögün oralardan bakmaya utanırdum
ve unatılacak gibi kuşsuz
parklara.... çocuklardan önce düşerdi
paslı silahların gölgesi
gesti sonra tarih üzerinden
kara ceketiler, eli bastonlular
uzun yürüyüşlerle şafaklarınızla
hergün göz yaşıınızla büyütüttiğiniz
alumuzın teriyle.... çiçekleri, ak gülleri
bir sabah yürüdüler üzerinden.

Ve gün oldu. Sular çekildi
bulutlar sürüldü kendi göğünden
ateşi söndü kahramanlıkların
aşk dair ne varsa toplatıldı
tutuldu yollar
kapı önləri, taraçalar, minareler
mahrem sözleri yokladı şabkalı adamlar
ne kadar ağızlarım varsa sakladım
korktum. Sokaklardan, karanlık ormanlardan
seslendim; gögün oralardan, kargaşanın içinden
bulamadı sesim sesini
anladım. Ağlayışlarım yerini bulmayıacaktı
çocuklar çıkmıyordu masallardan dışarı

İşte bularak seni kendimde
kendimizde kutsal sözleri
indirip yıldızları hayatın başucuna
dağdan indim, karanlık ormanlardan geçtim
aynaları ters çevirdim
ateşe verdim seni olmayan yenilgileri

AHMET VEFİK EFENDİ

Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Balibeyzade Lobut Bey'in oğlu 1860 yılında doğmuştur. 1887 de Urfa Tahrirat Kalemi Mukayyitliğine atanmış, yazısı güzel olduğundan 1890 yılında Tahrirat Kalemi Sermüneyizliğine terfi etmiş, aralıksız 33 yıl çalışarak 1923 de emekli olmuştur.

Ahmet Vefik, Hüsn-ü Hattın her çeşidinden icazet almış ve icazet vermiş büyük bir hattattır. Hat Hocaları Urfa Tahrirat Müdürü Asaf Bey ile Diyarbakırlı Cenanzâde Hacı Abbas Bey'dir Ahmet Vefik ayrıca 30 yıl Urfa'nın bütün mektep ve medreselerinde Hüsn-ü Hat hocalığı yapmıştır. Halk arasında "Lobut Ahmet" adıyla anılmaktadır.

Ahmet Vefik aynı zamanda şiir ve müsikiye vakıf olup, armonika, ud, kanun gibi müsiki aletlerini çalar, dinleyenleri coşuracak derecede her makamdan gazeller okurdu. Ahmet Vefik daha ziyade cami, çeşme, tekke ve mezar taşlarına kitabe ve mahalli olaylara ait destanlar yazdı. Bugün Vilayet binası önündeki kavşakta yer alan ve 1917 yılında Nusret Bey tarafından diktilen Harb-ı Ummumi Şehitleri Abidesi üzerinde "Cay-i Cihanda Giden Erlere Nusret Ola" misrasını yazmış böylece anıtını yaptıran Nusret Bey'in adını zikretmeyi büyük bir ustalıkla başarmıştır. anıt üzerindeki bu misranın Hattı da Ahmet Vefik Efendi'ye aittir.

Yetiştirdiği en ünlü hattat arabizade Behçet Efendidir.

BERİTAN AŞİRETİ

Nüshet ERMAN

Tukti masal : Urfa Mardin ve
Diyarbakır düzlükleri kış gelince.
Yazları, serin Bingöl, Şerafettin Dağları

Ama, son göçümüz bu !

Tepemizde dört dönen leş kartalları,
Altımızda kan damaları Dicle'nin, ipince,
800 çadır ve 300 bin hayvan
(Göçeve kuşları yani doğanın),
Baharlı, Günkalan
Ve Molapolat köylerine doğru

(Artık bizim olan)

Son göçümüz bu !

Tutki masal : Kırk yıl önce,
Parmak basarak, taze mühür kazdırarak,
Tastamamına beş bankanota yazdırarak
Kalemi kuvvetli bir arzuhalciye,
Bir dilekçe sunmuşlar Urfa'daki Vali Beye
Bizim Beritan ağaları.

««« Beritanhyız ve de
Türk vatandaşınız bugüne bugün !
Vergi ve asker
Veregelişsiz Devlet Baba'ya istediği zaman,
Gaz ve tuz,bez ve şeker
Ve bir Reşat altın ya da Hamidiye.
Alımımlı Halil Rahman pazarında !
Neden olur, nasıl olur

(Bilmem ama)

Her yıl eriyip kaybolur
Çarsıya indirdiğimiz dağlar kadar yün !
Yine de,açlık ve yemsizlikten,hastalık ve hırsızlıktan
Değil şekvamız (Beg): Ille topraksızlıktan.

Toprağa olalım,olacaksak kul köpek !»»

Son göçümüz bu !

Alier bir kuş iken başınabuyruk:
Paslı kurşun olmak,namluda yatan !
(Aşiret değil de köylü,kasabali Beritan !)
Zor gelecek ama,(Allahvekil) yorulduk.
Baharlı, Günkalan

Ve Molapolat Köylerine doğru

(Artık bizim olan !)
Son göçümüz bu !

Silinsin künymiz Ceylanpınar'ından!

HZ. İBRAHİM VE URFA -2

Mehmet OYMAK

Gördüklerini ve duyduklarını aynen tesbit eden Evliya Çelebi, günümüzden 360 yıl önceki Urfa'nın Hz. İbrahim ile ilgisini bütün canlılığı ile anlatmaktadır. Biz sadece Hz. İbrahim ile ilgili gördüğümüz kısımları bura-ya aldık.

URFA'NIN ÖZELLİKLERİ

..... buradan kalkarak (URFA) şehrine vardık. Urfa'nın evsafi : (Reha - Roha) Hz. Nuh tufanından sonra yapılan eski şehirlerin biri de Urfa'olup, Semud kavminden (Rohay) adlı melikin yapısında. Sonra Nemrud buranın havasından hoşlanıp yaşadığı müddetçe Alahlık davasında bulunarak tamam 200 sene bu şehirde oturup, Hazret-i İbrahim'i bu şehirde ateşe atturmıştır. Hazret-i Isa, buralara Kayseri'nin idaresinde iken seyahata gelip bir kiliseye inmiş, onun için buraya (Deyr-i Mesih Isa Kilisesi) derler. Havariler burada İncili gayet hazır bir sesle okumuşlardır. Onun için o makamına (Rehavi) demislerdir. Niyahayet Emevilerden Muaviye, Şam'da iken asker gönderip burayı Rumlardan alarak İslam ülkesine katmıştır. Sonra Abbasilerden Me'mun bir münasebetle buraya gelip, Peygamber halil makamını mamır etmiştir.

Şehir, Hali-ür Rahman'ın nazarğahıdır. Dört mezhebde fetva sahibi Şeyhüllislam, na-kibülaşrafı âyân eşraf, sipahi kethûda yeri yeniçeri serdarı şehri naibi, şehri muhtesibi bacdarı, kapan emiri vardır. Şakel kapısının iç yüzünde bir camii vardır. Minareli küçük camiidir. Bundan başka imareti yoktur. Kale içinde olduğu için evler bağısız, bahçesiz küçük nefer evleridir. Hazret-i İbrahim'i, mel'un Nemrud'un ateşe attirdığı mancınığa ait iki adet yüksek sütun bu kale içindedir.

HZ. İBRAHİM HALİL CAMİİ MEKTEBİ VE ASİTANESİ

Urfa câmileri vasıfları : Tamamı 20 mihraptır, iç kalede eski mabed (Minaresiz camii) Paşa sarayı yakınında kalabalık cemaati olan (Kızıl Camii) tâ Nemrud devrinden kalma eski kilise imiş, Harün-ür Reşid fethinde kiliseden bozularak camii yapılmıştır. Hâlâ minarelerinde Ergananon hâneları vardır. (Ak Camii) bu da eski mabedtir. (Hz. İbrahim Halil Camii)

(Tarihli camii),(Caygırı Camii),(Ahaveyn Camii)- iki kardeş yapısı mâmur camidir. (Debbâghane,Tabbehane camii) bu son altı camilere İbrahim Halîlullah suyu uğrayıp, havuz ve şadırvanları ihya eder. Fiskiyelerinde bol su bırakır. (Bey Kapısı Camii,Uğurlu Meydanı Camii,Kara Meydan Camii) bu da eski camidir.

Altmışyedi kadar mahle mescidi vardır. Bazı mahallelerde iki üç zaviye vardır. Çünkü ahalisi gayet müsalli, doğru, haramdan kaçınan, halim selim kimselerdir.

Otuzyedi ebced okuyan çocuk mektebi vardır. Kızıl Camii Mektebi Hz. İbrahim Halîl Mektebi, Sultan Hasan Mektebi, Ak camii Mektebi, ileri gelenlerdir.

Her sene başında bayranlık elbiseleri vakıf tarafından yetim çocuklara dağıtılmıştır. Surra ve hediyeleri boldur. İmaretleri de vardır.

Meşhurları:

Hazret-i İbrahim Asitanesi ki, bütün gelip geçenlere, misafirlere komşulara günde iki defa pilav verir ve çorba boldur. Tekkelerden birincisi Hazret-i İbrahim asitanesidir. Kale içinde iç hisarın dibinde Me'mun halife yapısıdır ki, Rum Arab ve Acem'de vchâsil bütün İslam ülkelerde meşhurdur.

Nemrud lain, Allahlık davasında bulunup, kartal kuşlarıyla göge çıkarak, hâşâ, sümme hâşâ, gök tanrı ile ceng etmeye karar verdi. Bu fikri ile oklar atar. Allahın emriyle oku kanlı olarak içinde bulunduğu ve kartal bağlandığı sandukasına düşmüştür. Bunun üzerine:

"Gök tanrısını öldürdüm"

Diyerek önce yer tanrılığı ederken " Hem yer, hem gök tanrı benim ! " diye Allahlık davasına kalkışmıştır. Cenab-ı hak, Hazret-i İbrahim gönderip imana davet edinice :

" Hem gögün hem yerin müstakil tanrı olan bir kimseye senin davet etmekliğin büyük cür'ettir."

Diyerek Hazret-i İbrahim'i bağlayıp bir mağaraya hapsetti. Dağlar kadar odunlar yığıdırıp büyük ateşler yakmıştır ki, hâlen (Nemrud'un ateşe yaktığı yer) diye meşhur olup, Hazret-i İbrahim Tekkesi toprağında idi.

KELAYNAKLAR

Kadri ÇETİNER

Nesilleri tükenmekte olan Kelaynak kuşlarının son nesilleri Urfa'nın Birecik İlçesine çoğaltma savaşı veriliyor. Tarım Genel Müdürlüğü'nün Birecik'teki İstasyonunda şuna da 61 Kelaynak kuşu bulunmaktadır.

Efsaneye göre, tufandan sonra gemisi Ağrı Dağı'na oturunca, Nuh peygamber bir çift güvercin, bir çift kırlangıç ve bir çift de Kelaynak salmıştır. Bereket sembolü olan Kelaynak serbest kalınca, yaşamak için günlerce uygun bir yer aramış ve sonunda verimli ovaların yer aldığı bir nehir kenarında küçük bir evin bulunduğu alandaki kayalık yamaçlara yerleşerek, burada çoğalmıştır. Nehir kenarında küçük bir evciğin bulunduğu yer, Şanlıurfa ilinin Birecik ilçesidir.

Kelaynakların Birecik'le tanışmaları bu kadar eski ve uzun bir zamana dayanmaktadır.

Kelaynaklar Birecik'e şubat ayında gelirler. İlçe içinde ; kayalık yamaçlarda yuva kuran kelaynaklar, yumurtalama döneminden sonra yavrularıyla beraber, temmuz ayı ortalarında geri dönerler. Kesinlikle bilinmemekle beraber, bazı kayıtlarra göre Kızıldeniz kıyılarında kuşlar-

lar. Göçleri sırasında kutsal topraklardan geçtikleri için de leylekler gibi dini inançlara dayalı bir saygı görürler.

Eski dünya kit'aları olarak bilinen Avrupa, Asya ve Afrika'da yayılış göstermiş olan kelaynaklar, 17.-yüzyl ortalarında Avrupa'da tamamen tükenmiş, şu anda küçük bir koloni halinde Fas'ta yaşamakta ve resmi kuruluşlar tarafından koruma altında tutulmaktadır.

Birecik Köprüsü'nün yapımından önce, sallarla geçen Fırat, kuş aylarının geçit vermez dönemlerinde kelaynakların gelişile, suyun durgунlaşması, taşınmacılığın elverişli hale gelmesi de, kelaynaklara müjdeci gözü ile bakılmasına neden olmuştur.

Gerek azlığı ve gerekse dünyada sadece Birecik'te bulunması, kelaynak kuşlarına ayrı bir değer kazandırılmıştır. Önceleri kurbanlarla karşılaşan kelaynak kuşlarının, son yıllarda adına festivaller düzenlenmektedir. İlk 1986'da düzenlenen festival, her yıl kelaynak kuşlarının Birecik'e geliş günü olarak belirlenen "12 NİSAN" tarihinde KELAYNAK FESTİVALİ düzenlenmektedir.

TUHFET'ÜL HARAMEYN

Adil SARAÇ

17.yüzyıl divan şairi Nabi'nin divan edebiyatındaki yeri hepimizce bilinmiyor. Onun hakkında ortak yargilar; Onun hikmet sahibi,hikmetli sözler söyleyen,bu sözlerini misralarına tıka basa dol-duran,doldururken bikkinklik vermeyecek bir ahenkle kullanan şair noktalarında toplanmakta ... Ayrı bir bakış açısıyla da Nabi, divan edebiyatını duygusalıktan kurtaran divan edebiyatına aklı getiren bir şairdir.Hatta daha ileri gidip,Nabi'yi divan edebiyatında rasyonalizminbabası olarak görenler de var. Nabi'nin bir başka yönü ise velûd olması,yani çok ürün vermesi.... Divanı, Hayrabad'ı,Hayriyesi, Fetihname-i Kamanice'si, Tuhfet'ül Harameyn'i Surname'si....

Şimdiye kadar divanının edisyon kritiği yapılmadı. Hayriye'si içinde bulunduğu yıl basıldı.Hayrabad adlı divan edebiyatının ilk özgün mesnevisi tez çalışma aşamasında kaldı. Surname ve Fetihname-i Kamanice ise tozlu raflarda....

Ancak Nabi konusunda ilginç kimildanmalar var. Son yıllarda Şanlıurfa Belediyesi'nin 12 Nişanlarda düzenlediği Nabi Sempozyumu ve bu sempozyumlarda sunulan tebliğler konuyu gündeme getirdi ve Nabi'nin bilinmeyen yönleri ortaya çıkarıldı.

Nabi,Tuhfet'ül Haremeyn, Mahmut KARAKAŞ Nabi malum, Tuhfet'ül Haremeyn ve Mahmut Karakaş ise Nabi'nin iki eseri.... Biri onun seyahat hatalarını içeren kitabı, diğeri ise kendisi gibi Urfa'yı seven, onun eserlerini 300 şu kadar yıl sonra tozlu raflardan kurtarmaya çalışan bilim ve sanat hizmetkârı Mahmut Karakaş....

benim bildiğim kadarıyla Mahmut Karakaş dostumuz 3-4 yılını bu esere verdi ve bu eser latin harfleriyle ilk defa bu yıl yayıldı.

Tuhfet'ül Harameyn,Nabi'nin Hicaz yolculüğünü anlatan seyahat kitabı... Bildiğimiz gibi divan edebiyatında düz yazının yeri sınırlıdır. Düz yazı kitaplarının içinde de seyahatnamelerin yeri.... En ünlü seyahat kitabı Evliya Çelebi'nin Seyahatname adlı kitabı... Sonra birkaç ünlüne yazdığı "Şehrengiz"leri de katarsak ; Tuhfet'ül Harameyn,divan edebiyatında Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinden sonra en ünlü seyahat kitabı

Seyahat İstanbul'da başlıyor,Eskişehir üzerinden Konya,Adana,Antalya,Urfâ,Halep,Şam,Filistin,Mısır ve Hicaz topraklarıyla devam ediyor. Nabi, bu gittiği yerlerde halkın yaşayışını,bilim ve sanat eserlerini anlatıyor, tarihi bilgiler veriyor.Bunları yaparken duygularını da gizlemiyor. Dolayısıyla subjektif bir tarih yazıyor. Zaten seyahatnamelerin subjektifliği de bence ayrı bir üstünlük getiriyor. Eseri kuruluktan, fotoğraf makinası olmaktan kurtarıyor.

Eserin dili oldukça ağır.... Divan nesrinin bütün özelliklerini taşıyor. Uzun cümleler kullanılır, bağlaçlar bol keseden ... Öznesiz,tümlegsiz, yüksemsiz cümleler çoğunlukta.... Bu yüzden Mahmut Karakaş dostumuz oldukça zorlanmış. Üstelik eserde Frasça beyitlerin varlığı sadeleştirime olayım biraz daha zahmetli kılıyorum.

Bu eser ve benzerleri hakkında fikir sahibi olmak isteyenlerle, gezinin sürüp gittiği coğrafyanın 17. yüzyıl durumunu öğrenmek isteyenlere tavsiye edilecek bir eser, Tuhfet'ül Harameyn....

Teşekkürler Mahmut Karakaş....

(*) Tuhfet'ül Harameyn : Hzr.Mahmut Karakaş Özdal Yayımları 1989 Şanlıurfa

ŞANLIURFA EVLERİ

A.C.K.

Anadolu evleri arasında ayrı bir grup oluşturan "Güneydoğu Anadolu Evleri" içersinde yorumlanması gereken Şanlıurfa evleri, Yüzyıllardan belli bölgede süre gelen mimarı bir geleneye dayanır.

Gerek malzeme seçimi, gerekse plan uygulaması yönünden Urfa evlerinde ve evlerin oluşturduğu sokak görünümle-rinde iklimin büyük etkisi görü-lür. Kalker taşından yapılmış kalın duvarların ve tonoz örtülü toprak damların kullanılmasıyla yaz aylarının gölgdede 45-46 dereceye kadar varan sıcaklığı büyük ölçüde hafifletilmiş, sokakların dar, duvarlarının yük-sek tutulmasıyla da hemen he-men günün her saatinde gü-neşten yanmadan yürünebilecek gölgelik bir kesim elde edilmiştir.

Dar ve yüksek duvarlı so-kaklar; zengin taş süslemeli ka-

pılarıyla, konsollarla sokağa taşın ikinci kat odalarıyla (Çardak-Köşk), soğuk demir işçiliğinin ürünü olan stilize işlemeli demir pencere kafesleriyle, "Kabaltı" denilen ve sokağın 5-10 metrelük bir bölümünü ör-tten beşik tonozlu kısımlarıyla ve "Kara Taş" döşeli yollarıyla bölgeye özgü bir görünüm ver-rirler.

Urfa evleri genellikle "Ha-remlik" ve "Selamlık" denilen iki bölümden oluşur. Bazen bu iki bölüm arasında bir duvarla ayrılmış, sokak tarafından ay-rı kapıları olan iki ayrı ev görüp-nümünü verdiği gibi, bazen de tek kapıyla girilen bir iki odalı ve küçük avlulu selamlıktan sonra ikinci bir kapıyla haremli-ge geçilen bir plan gösterir.

Ev halkın oturduğu haremlik bölümü, selamlığa nazaran daha genişçe ve teşkilatlıdır. Haremlik avlusunun kuzey tara-

fında cephesi güneye bakan ve "Kış Oturacağı" denilen ortada bir eyvan, yanlarında birer oda, güney tarafında ise bunun simetrisi durumunda cephesi kuzeye bakan "Yaz Oturacağı" bölümü bulunur. Sedir görevi gören iki yanı taş sekili eyvanların arka duvarlarına hava sirkülasyonunu sağlayan ve yazın serinlik veren dam ile bağlantılı hava kanalları açılmıştır. Bazı evyanlara bölgedeki Artuklu geleneğini sürdürən selsebiller yapılmıştır.

Evyan ve odalar bazen yerden 1-2 metre yükseklikte olup alt kısımlarında "Zerzembe" denilen kiler odaları ve mahzenler yer alır. Haremlik avlusunun diğer cephelerinde "Tandırlık" (Mutfak), hamam, odunluk gibi bölümler bulunur. Bazen evlerde hamamların 3-4 kurnalı, kubbeli ve külhanlı olana rastlanır.

Düzgün kesme taş döşemeli "Hayat"ın (Avlu) ortasında geçilmez unsur olan mermer bir havuz, kuyu ve çiçeklik bulunur. Çiçeklik aynı zamanda çöpe atılması günah olan sofradaki ekmek kırıntılarının silkelendiği yerdır. Avlunun çevresindeki oda duvarlarının dama yakın kısımlarına dikdörtgen nişler şeklinde yapılan ve "Kuş Takası" diye adlandırılan kuş evlerinde yaşayan kuşlar, çiçeklikteki bu ekmek kırıntılarıyla beslenirler.

Burada ana hatlarıyla değinmiş olduğumuz, aslında birer sarayı andırır ölçüde büyük ve teşkilatlı olan Urfa Evleri, plan zenginliği, taş ve ahşap süslümeciliği ve daha bir çok yönle riyle tek tek incelenmeye değer mimarı eserlerdir.

